

(pozneje študijski) knjižnici, ki jo je sprva vodil Luka Pintar, za njim Avgust Žigon.

Koliko živih obrazov iz dijaških let! Zdaj so ti učitelji že vsi daleč onstran naše današnje »resničnosti«. In še večina tedanjih mladeničev, ki smo si bili v gimnaziji blizu, je že odšla: zdravnik dr. Ivan Černe, pravnik dr. Jože Černe, dr. Jakob Šolar, prof. Jože Kovač, dr. Albin Seliškar, Mirko Kragelj, dr. Aleksander Lunaček... Ob grobovih je pogled nazaj v mlada leta čistejši, vse, kar je bilo razburljivega, se je umirilo, in iz megle, ki je zastrla preteklost, se prikažejo živi obrazi umrlih življenjskih sopotnikov, tisti pravi, resnični obrazi. Tako se včasih zagledaš še v raznotere navidezne malenkosti, ki pa so vendarle ostale v spominu, ker so nekoč kakor hormoni spodbujale duha in srce. In vse bolj spoznaš tudi skrite stiske, zamolčane bolečine marsikaterega svojega sodobnika.

Poiskal sem na Žalah grob sošolca in prijatelja, ki me je njegova smrt presenetila, ko je bil že pokopan. Dr. Stanko Leben je umrl v juliju 1973. Ko se je vračal z Rožnika, ga je na prehodu v mesto podrlo motorno kolo v smrt. Po njegovi želji so ga pokopali čisto na tihem, v dnevnem časopisu ni bilo nobene osmrtnice.

V gimnazijskih letih sva z Lebnom hodila v literarni krožek pri Izidorju Cankarju. Jeseni 1910 je Izidor že začel pisati Obiske, zraven pa je mladim študentom v literarnem krožku postal izvrsten mentor. Pozneje, ko je z reformatorsko vnemo prevzel Dom in svet kot samostojen urednik, nam je bral, ocenjeval dobljene prispevke,

tudi Majcnove, Bevkove, prinašal nam je z Dunaja Krausovo Die Fackel, glasilo žgogče družbene kritike, z ostroumnim umetnostnoteoretičnim razglabljanjem pa odkrival miselni in čustveni svet tedanje Evrope, iz katerega je izšla tudi njegova umetnina S poti (1913), »priča mladostnih bojev in razmišljanj«, življenjska izpoved razdvojenega razumnika. In vse, kar je sam napisal, je izražalo tudi tenkočutno ljubezen do slovenske govorice. Sicer pa so o mnogostranski dejavnosti Izidorja Cankarja, o prodornih energijah duha njegove ustvarjalnosti, o njegovi človeškosti in razvoju njegove osebnosti pisali natančneje in z nemajhnim spoštovanjem Koblar, Legiša, Stele, Štih in še marsikdo. Manj znana pa je tragika, ki je napolnila drugo polovico njegovega življenja. Izidor Cankar je umrl l. 1958. Ob spominskem kvadru, na katerem je vklesano njegovo ime, stoji lesen križ z imenom Kajtimara (to ime spominja na grozno smrt njegove male hčerke). Grob je zdaj prerasla zelezina bršljana, tako da se komaj še vidi iz ozadja napis (a tik ob grobu je smetišče, kamor znašajo iz soseske odpadke). Zaustravilo me je ob Izidorjevem grobu — beseda in zamolčanost dr. Izidorja Cankarja sta že marsikoga navdihnili v nenavadno premišljevanje.

Na Žalah so grobovi talcev. In mnogo drugih pretresljivih spominov. Pa ni čudno, da človek kdaj začuti potrebo: moram jih obiskati. Tam je tišina, ki nam preciščuje življenjsko spoznanje, tišina, ki govori predvsem o neminljivih duhovnih vrednotah.

Ciril Jeglič
Ljubljana

Vprašali ste

KAJ JE SIŽE?

Kaj natančneje označuje beseda *siže*?

M. P.
Velenje

V SP piše, da je to *predmet, snov* (zvečine umetniškega dela), pri Verbincu še, da je lahko tudi *motiv, glavna téma, vsebina*. Beseda je iz francoščine (sujet).

Že razmeroma raznorodno navajanje različnih možnih soznačnic, ki nikakor ne merijo na docela isto raven (književne) umetnine (snov : motiv : glavna téma : vsebina), daje sklepati, da je raba besede zares

ohlapna, da lahko računa na več pomenov, ali pa na pomen, ki je samo približen, medel, območen — kakor se v takšnih primerih večkrat dogaja.

1. Dosledno viru besede bi bil označeni pomen *snov*. Vendar imamo za ta del več kar ustreznih in udomačenih slovenskih in tujih izrazov (npr. *predmet, snov*), tako da se zdi uvajanje dodatnega nepotrebno, nefunkcionalno (je pa mogoče *siže* tu in tam brati tudi tako; vendar bolj iz snobizma kakor iz resničnega razumevanja).

2. V vlogi pojmovnega ločevanja se je povezano z našo besedo bolj udomačil pomen dogajalo konkretizirane in časovno-vzročno zaokrožene snovi, tkim. *zgodbe* ali *fabule* (pri tem ne smemo besede *zgodba* razumeti literarno vrstno, npr. v zvezi *kratka zgodba* < *short-story*, marveč kot dogajanje oziroma spreminjanje stanj, začeto in zaključeno z začetkom in koncem, med katerima obstaja smiselna, logična odvisnost; v šolskem žargonu vsebina).

3. V sodobni literarni vedi pa se je pojavila potreba po nadaljnjem pojmovnem ločevanju v zvezi s takšno rabo. *Siže* kot snov/zgodbo lahko razumemo (tudi referiramo) na dva temeljna načina: ali na način naravne časovne zaporejenosti ali pa na način literarne organiziranosti. Razlika je posebno očitna pri tkim. analitičnih gradnjah, kjer dogajalni sedanjek prekinjajo različne retrospekcije ali perspekcije (pogledi nazaj in naprej). — Prešernov Krst pri Savici je mogoče kot dogajanje/zgodbo na kratko povedati: a) Staroslovenska poganska skupnost je ob Blejskem jezeru živela srečno, dokler se niso začele pokristjanjevalske vojske. Takrat je moral v boj tudi Črtomir, ki je dotlej doživljal mladostno vneseno ljubezen z Bogomilo; v odločilnem, zadnjem boju pri Ajdovskem gradu je bil s svojo vojsko poražen; upal je še, kot ubežnik, na Bogomilino ljubezen in na zasebno srečo, toda odpovedati se je moral tudi njej in se krstiti (logika časovne zaporejenosti). b) V odločilnem boju med kristjani in staroslovenskimi pogani je bila pri Ajdovskem grad-

cu Črtomirova vojska poražena, Črtomir je ubežal. Pred tem je doživljal ob Blejskem jezeru najsrečnejše dni svojega življenja — v ljubezni do Bogomile. Zdaj, poražen, upa vanjo, v zasebno srečo, toda odpovedati se mora tudi Bogomili, prekrti se (literarna zaporejenost! Zaradi ustreznega učinka je dogajanje iz Uvoda izvzeto iz »normalnega« časovnega zaporedja in izpostavljeno v začetek.)

V poimenovanju enega in drugega pa sodobna literarna veda ni enotna. Ruski formalisti, ki so bržkone prvi uvedli ustrezno razlikovanje, so s *siže* (sjužet) poimenovali literarno organizirano dogajanje (Krst pri Savici pod b); za njimi je enako rabo povzel tudi velik del sodobne zahodne književne vede. Tu in tam, med drugimi tudi Hrvati, pa rabijo reč obratno: *siže* jim je *časovno* zaporejeno dogajanje (Krst pod a). Naša literarno-strokovna terminologija za ta del še ni docela opredeljena, v glavnem se razlike niti ne zaveda; vendar se zdi smotno, pristati na najbolj razširjeno rabo: *siže* je *literarno* organizirana zgodba. Na ta način se pojem vključuje v poglavje o literarni zgradbi. (Ob robu kaže opozoriti, da angleška literarna veda na podoben način razlikuje med *story* in *plot*; *story* označuje zgodbo, ki je organizirana po časovni logiki, *plot* zgodbo, ki je organizirana po vzročni logiki; »umrl je kralj, za njim je umrla še kraljica« : »umrl je kralj, za njim je od žalosti umrla še kraljica«; *plot* v tem primeru kaže lastnosti sižeja.)

Matjaž Kmecl
Filozofska fakulteta v Ljubljani

V OCENO SMO PREJELI

Od Mestnega gledališča ljubljanskega

Zivo gledališče III, Pogledi na slovensko gledališče v letih 1945—1970, ur. Dušan Tomše; Knjižnica MGL 65, Lj, 1975

Od Mladike v Trstu

Draga 74, Slovenec med domom in svetom, ur. dr. Marjan Bajc, Marij Maver, dr. Franc Mijač in Danilo Pertot, Trst 1975

Od dr. dr. Rudolfa Trofenika v Münchnu

Edelgard Albrecht, Ortsnamen Serbiens in türkischen geographischen Werken des

XVI-XVIII. Jahrhunderts, Litterae balcanicae I, 1975.

Annelies Lägroid, Die russischen Lehnwörter im Slovenischen, 1973.

Gerhard Giesemann, Zur Entwicklung des slovenischen Nationaltheaters, 1975.

Publikacije v spomin pokojnega slavista Aloisa Schmausa: gl. oceno v tem zvezku!

Katalog oziroma bibliografski prospekt založbe Dr. dr. Rudolf Trofenik v Münchnu.